

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЧОРНА ЛІДІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 124.4:316.61+001.12

**ІДЕАЛ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН У ДИСКУРСІ
МОДЕРНУ ТА ПОСТМОДЕРНУ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора філософських наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Надольний Іван Федотович
Національна академія статистики
обліку та аудиту,
завідувач кафедри філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Бойченко Михайло Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри
теоретичної і практичної філософії;

доктор філософських наук, доцент
Кострюков Сергій Володимирович,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
професор кафедри цивільного,
господарського та екологічного права;

доктор філософських наук, професор
Попович Микола Дмитрович
Подільський державний аграрно-технічний
університет,
завідувач кафедри історії, філософії та права.

Захист відбудеться «14» квітня 2017 р. о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «14» березня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Людство постійно перебуває у пошуках ідеалів як загальнолюдських, так і особистих. Ідеал вміщує частину наших уподобань, стремлень й бажань, що керують нами у житті. І хоча ідеал завжди передбачає натяк на нездійсненність та недосяжність, він, попри усе, приваблюватиме нас своєю чистотою та породжуватиме надії на краще майбутнє. Ідеали, на базі яких розставляються за пріоритетністю наші цінності, відіграють роль стрижня, що визначає якість і зміст життя людини, підштовхуючи до найвищих цілей у власному розумінні. Вся історія людства може бути представлена як процес осягнення, творення, спроб втілення ідеалів, а також їх заперечення та зміни. Народження ідеалів відбувається в свідомості людини, заявляючи про себе прагненням перетворень, спрямованих на удосконалення буття. Тяжіння людства до осмислення ідеалів, до пошуків кращих форм суспільного устрою особливо актуалізується під час перехідних або кризових періодів. Сьогодні, коли відбувається перехід-біфуркація від світоглядної епохи Модерну до Постмодерну, людина існує саме у такий історичний період.

Проблема ідеалу викликала інтерес у багатьох мислителів різних часів та народів. Осягнення ідеалу є предметом розгляду філософії, релігієзнавства, політології, права, соціології, культурології – різних систем знань, оскільки це резонує із внутрішньою сутністю людини. Ідеал викликає внутрішній відгук, тому що він перебуває на межі матеріального і духовного, будучи недосяжним, але одночасно народжуючи невгамовне бажання свого втілення. Саме тому дане дослідження присвячено теоретичній спробі осягнути ідеал, торкаючись певних його граней та надаючи у результаті авторську концепцію ідеалу як соціокультурного феномену. За допомогою філософської методології аналізується шлях, що пройшло людство в пошуках ідеалів та у спробах їх втілення. Важливою умовою та основою, яка надає можливість сучасному соціально-філософському пізнанню відтворювати процеси самоосягнення людини та соціуму, є аналіз ідеалу як соціокультурного феномену.

Процес осмислення ідеалу як соціокультурного феномену, що перебуває на межі духовного й матеріального та одночасно, будучи цілісністю, містить у собі і те, й інше, дозволяє хоча б на мить вийти із хаосу сучасної дефрагментованої свідомості та нібито подивитися на цю проблему ззовні. І тоді вже занурення у безодню штучно створених цінностей, що позиціонуються як новітні ідеали, не стане загрозою на шляху розрізнення хибного та істинного, розмежування зерен та плевел. Хоча і є очевидним, що дорогу в змозі здолати лише той, хто не перестає йти, проте, якою буде ця дорога, цей шлях як для людини, так і для сучасного суспільства, залежатиме від розуміння найвищого орієнтиру, ідеалу, що одержує найфундаментальніший буттєвий статус, слугуючи орієнтиром у розумінні буття людини і соціуму.

Тому у сучасних контекстах соціального розвитку з необхідністю постає потреба вирішення в теоретичному і практичному плані проблеми ідеалу як соціокультурного феномену в контроверзі дискурсу Модерну та Постмодерну.

Дослідження вищезгаданої проблематики проводяться починаючи від онтологічного і гносеологічного розуміння ідеалу як єдності смислів, що задаються структурами соціуму, до соціально-філософського розгляду феномену ідеалу, який постає плюральним світом людського буття і соціальної взаємодії.

Проте в наявних дослідженнях це завдання вирішене не повною мірою. Важливо відповісти на питання про те, який контекст може бути заданий, щоб ідеал як стрижень ціннісних орієнтацій став умовою перетворення українського соціуму на відкрите демократичне суспільство у складних умовах виходу з посткомуністичного простору в сучасний глобальний світ. Тому реалізація вказаної ідеї вимагає досягнення тенденцій трансформації ідеалів доби Постмодерну.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Дослідженню тематики, що проаналізована в дисертації, присвячена доволі значна кількість наукових публікацій. Традиція досягнення ідеалу започаткована європейською філософією від часів Платона. Проблема є надзвичайно багатоаспектною, а тому її можна аналізувати як з позицій філософії, так і з позицій, історії, культурології, соціології, політології та інших суміжних наук. У філософії існує безліч концепцій про особистісний характер ідеалу, про його інтенціональність, однак сучасна соціальна філософія та філософія історії шукає нові підходи, намагаючись збагатити проблематику досягнення ідеалу дослідженнями К.-О. Апеля, Г. Арендт, Ж. Баландьє, Р. Барта, Ж. Бодріяра, Ю. Габермаса, М. Гайдеггера, Ф. Гваттарі, В. Гьосле, Ф. Джеймсона Ж. Дерріда, Г. Дебора, Ж.Дельоза, Ж.-Ф. Ліотара, Ж.-Л. Нансі, Е.Морена, М.Фуко.

Водночас ці тенденції доповнюються інтегративними дослідженнями київської філософсько-антропологічної школи академіка В.І.Шинкарука (Є. Андрос, В. Барков, М. Булатов, В. Загороднюк, Г. Коваadlo, Т. Лютий, Т. Розова, В. Табачковський, Н. Хамітов, Г. Шалашенко та ін.). Переосмислюється теоретичний досвід таких авторів, як М. Бердяєв, В. Бранський, С. Неретіна, О.Золотухіна-Аболіна, Е.Ільєнков, І.Ільїн, В. Краус, В. Лекторський, Ю. Лотман, П. Новгородцев, В. Соловійов, В. Чалікова та ін.

Важливим у методологічному сенсі було звернення до філософських робіт академіка І.Ф.Надольного.

Вагомий внесок у сферу методологічного досягнення ідеалу та його функціонування у освітянській практиці був зроблений у роботах філософсько-освітньої школи Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова академіка В.П. Андрущенко (Е. Герасимова, О. Кивлюк, В. Муляр, Л. Панченко та ін.).

Не менш важливі теоретико-методологічні передумови, що допомагають осмисленню ідеалу, містяться в роботах сучасних українських науковців у галузях соціальної філософії, філософії історії, філософії освіти, історії філософії, історії правових і політичних вчень (Т.В. Андрущенко, Т.І. Андрущенко, М.Бойченко, В. Вашкевич, К. Ващенко, Р. Войтович, В. Воронкова, О. Данильян О. Дзьобань, В. Заблоцький, С. Клепко, В. Копилов,

В. Корнієнко, С.Кострюков, Н. Кочубей, А. Кравченко, В. Кремень, В. Кушерець, Я. Любивий, А. Михненко, М.В. Попович, М.Д. Попович, В. Савельєв, Н. Скотна, М. Степико, В. Ярошовець та ін.).

Соціально-філософський аналіз ціннісно-світоглядного потенціалу пострадянського простору досі був недостатньо системно опрацьованим у вітчизняній науці. Погляд на ідеал як функціональну систему був недостатньо висвітлений в українських наукових студіях. В Україні є предметом інтенсивних наукових дискусій зміна світоглядної парадигми від модерного до постмодерного світогляду, що, безумовно, відображено у значній кількості філософських праць провідних українських філософів Є.Бистрицького, О. Гомілко, А.Єрмоленко, В.Жарких, С.Куцепал, В.Лук'янця, Л.Ситниченко, О.Соболь, С. Пролєєва, О. Скубашевської та ін.

У сфері досліджень практик культури, філософії культури, філософської антропології значної уваги заслуговують дослідження таких українських філософів як П. Кравченко, С.Крилова, Ю. Легенький, Г. Меднікова, Н. Мозгова, І. Немчинов.

Водночас низка питань, що розглядалися в дисертаційній роботі, в науковій літературі висвітлена недостатньо, що, зокрема, і обумовлює її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження «Ідеал як соціокультурний феномен у дискурсі модерну та постмодерну» затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 23 грудня 2010 р.).

Мета дисертаційного дослідження – філософська концептуалізація феномену ідеалу, розкриття його функціонального потенціалу в дискурсі Модерну та Постмодерну.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких дослідницьких завдань:

- здійснити компаративний аналіз домодерної, модерної та постмодерної парадигми функціонування ідеалу, на основі якого визначити головну константу модерного ідеалу та виявити направленість трансформацій постмодерного ідеалу; дослідити творчість відомого австрійського гуманіста ХХ століття Вольфганга Крауса та оприлюднити його концепцію суспільного ідеалу;

- сформулювати концепцію ідеалу як соціокультурного феномену в синтезованому полі антропологічного, семіологічного та візуального повороту

Постмодерну;

- довести, що існування людини у сучасному соціокультурному просторі є адаптація до дисциплінарних практик, які утворюють новий образ та ідеали людини, та визначити сучасні ідеали як нормативні маркери лексики, артикуляції, дисциплінарних дискурсивних практик;

- розкрити проблематику моделей практик культури, де ідеал є полівалентною сутністю, що корелює зі здібністю бути абсолютим і бути річчю у різних вимірах людського існування – релігійному, етичному, естетичному, художньому;

- виявити змістовні, структурні і функціональні характеристики утопії, роль революції у процесі практичного втілення суспільного ідеалу доби Модерну; експлікувати алгоритм зловживання суспільними ідеалами;

- проаналізувати та розвинути положення про те, що ідеал медіалізується, стає інтерактивним;

- удосконалити положення сучасної концепції континуальності;

- обґрунтувати таку характерну рису ідеалу як міфологізація, яка перетворюється на міфодизайн і актуалізує розуміння ідеалу як симулякру;

- розкрити характерні риси та причини руйнації комуністичного ідеалу як редукованого релігійного ідеалу та дослідити функціонування комуністичного ідеалу як парадуму атракціонів та видовища;

- дослідити прогностичні можливості ідеалу як соціокультурного феномену.

Об'єкт дослідження – ідеал як соціокультурний феномен.

Предмет дослідження – світоглядна трансформація парадигми ідеалу в дискурсі Модерну та Постмодерну.

Методи дослідження. Мета і завдання дослідження обумовили теоретико-методологічні засади дисертаційної роботи. Дослідження базується на принципах сполучення історичного та логічного рівнів пізнання, сходження від загальних передумов через аналіз конкретно-історичних особливостей до предметних висновків, єдності онтологічного, гносеологічного, аксіологічного та антропологічного аспектів аналізу, взаємодоповнення системного та структурного підходів до об'єкту дослідження.

Названі принципи були специфіковані, з одного боку, об'єктом та предметом дисертаційного дослідження, а з іншого – особливостями авторської оцінки дослідницького матеріалу та концепції соціокультурного розгортання ідеалу у філософському дискурсі Модерну та Постмодерну.

У дисертаційній роботі було використано: діалектичний метод – для дослідження суспільного ідеалу доби Модерну, комплексу тих суспільних явищ і процесів у їх розвитку та взаємозв'язку, що формували ідеал; єдність історичного та логічного методів – для визначення особливостей виникнення, становлення та закономірностей розвитку ідеалу як соціокультурного феномену домодерної доби; порівняльний метод, за допомогою якого здійснено компаративний аналіз світоглядних парадигм Модерну та Постмодерну; метод герменевтики, який дозволив проникнути у сенс процесу модернізації та

глобалізації соціуму як метатексту сучасного розуміння ідеалу; системно-структурний аналіз – для розгляду ідеалу як системи, як цілісного соціокультурного явища.

Методологічну основу дослідження складають філософська теорія пізнання, принцип світоглядного плюралізму. Під час виконання роботи інтенсивно застосовувався міждисциплінарний підхід для досягнення ідеалу як соціокультурного феномену з позицій філософії, історії, культурології політології, державного управління.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається тим, що в ньому вперше в українській соціальній філософії здійснено концептуалізацію ідеалу в контроверзі філософського дискурсу Модерну та Постмодерну, що розкриває зміну світоглядної парадигми ідеалу як соціокультурного феномену.

Наукова новизна конкретизується у наступних положеннях, які виносяться на захист:

Вперше:

– здійснено компаративний аналіз домодерної, модерної та постмодерної парадигми функціонування ідеалу, на основі якого концептуалізовано світоглядну трансформацію парадигми ідеалу в дискурсі Модерну та Постмодерну. Виявлено, що модерне визначення ідеалу базується на субстанціалізмі, розуміння якого неможливе без розуміння одвічності та темпоральності, які роблять субстанцію протозасадю, першовитоком і тим, що не підлягає сумніву ні в минулому, ні в теперішньому, ні у майбутньому. Досліджено творчість відомого австрійського гуманіста ХХ століття Вольфганга Крауса як приклад трансформації модерного досягнення ідеалу у другій половині ХХ століття. Доведено, що одвічність та темпоральність ідеалів стала нормою у добу Модерну; у Постмодерні трансформується самоєство ідеалу, він вже не вкорінений у субстанції. Доведено, що ідеал Постмодерну стає мірою значень, він корелює з такими феноменами, як атрактор, патерн, гештальт;

– сформульовано авторську концепцію ідеалу як соціокультурного феномену, що проаналізований у синтезованому полі антропологічного, семіологічного та візуального повороту Постмодерну. Проаналізовано поліфонічне здійснення антропологічного та семіологічного повороту як осмислення мови практик культури, мови людини, яка продукує дискурси. Доведено, що практики культури вбудовані у простір культури повсякдення та створюють ансамбль рефлексивних констант, що визначаються як дисциплінарні практики, як «техніки себе». З'ясовано, що ідеал як соціокультурний феномен виходить за межі сучасного антропологічного повороту і фіксує семіологічний поворот; виникає інша, порівняно з модерною, система презентації ідеалу, де засадою стає лінгвістичний ідеал. Доведено, що на основі селекції, шляхом трансформації первинного дискурсу, досягається ідеальна інформація через перекомбінування, риторичні перестановки, деформації, зміни. Визначено, що постмодерний ідеал, порівняно з модерним, перетворюється з образу субстанції, з образу ідентичного на

вербалізовану конструкцію, що маскується образом тіла. Виникає синтез вербального та візуального. Семіологічна парадигма трансформується, ідеал «відходить» від тотальної вербалізації інтерпретації культури. Обґрунтовано взаємозв'язок між антропологічними та візуальними константами постмодерного ідеалу;

– концептуалізовано зміст процесу адаптації людини до сучасних дисциплінарних практик, які шляхом новітніх тілесних констант утворюють новий образ людини, нові ідеали людини як ества. Доведено, що сучасний антропологічний комплекс базується на «практиках себе», ідеал фіксується флеш-іміджем. Визначено, що ідеал не є єдністю субстанційних ознак, як у класичних модерних концепціях, він стає нормативним маркером лексики, артикуляції, дисциплінарних дискурсивних практик. Доведено, що постмодерний ідеал є трансформативно-маніпулятивним, пов'язаним з комунікацією, з медіа, з системою трансформативних констант, з медіакультурою. Як результат, відбувається візуальний поворот, що робить імагинацію як візуальний образ епіцентром формотворення культури. Доведено, що візуальний поворот сприяє ідентифікації людини з імагинативним віртуальним простором, який стає абсолютним, ідеальним, не рефлектуючим єдності «Я» і «Ти». Виникає «Я» на екрані, «Я» як позбавлене тілесності, справжньої соматичності, форми кінцевості свого існування. Формується новітнє ідеальне тіло як ідеал;

– здійснена авторська філософська концептуалізація проблематики моделей практик культури, у яких ідеал досягає самодостатнього значення – це, передусім, релігія та мистецтво. Всі інші сфери: політика, ідеологія – редукують ідеал. Ідея визначається як гносеологічний ідеал; естетичний ідеал розкривається як образ; етичний ідеал характеризується як те, що тяжіє до універсального образу блага, добра. Доведено, що ідеал є полівалентною сутністю, що корелює із здібністю бути річчю і бути абсолютном у різних вимірах людського існування: релігійному, етичному, естетичному, художньому;

Отримало подальший розвиток:

– визначення ідеалу, деталізовано співвідношення суспільного ідеалу та утопії; змістовні, структурні та функціональні характеристики проблеми утопії в контексті осягнення майбутнього; класифікація утопій; розуміння утопії як форми осягнення ідеалу доби Модерну, яка не зникла, а існує у перевтілених постмодерних формах; аналіз ролі революції як модерної форми практичного втілення суспільного ідеалу; експліковано алгоритм зловживання суспільними ідеалами;

– положення про те, що ідеал медіалізується, стає інтерактивним у плані масмедіа і масовості, що формується навколо площі, ритуалізованого видовища, навколо дискурсивних практик, екранних артефактів;

– концепція континуальності. Доведено, що Модерний соціокультурний простір як світ об'єктивно-ідеальних сенсів і цінностей, простір, що базувався на матриці логоцентризму, за доби Постмодерну

піддається деконструкції як відмові від ієрархії, вертикалі, центризму, субстанціалізму, які у світогляді Модерну пов'язувалися з ідеалом. Контекст деконструкції актуалізується у віртуальній реальності, де людина потрапляє у нову вічність. Формується новий хронотоп ідеалу як єдність диспозиції та транспозиції, просторового і часового у вимірі трьох рефлексивних поворотів. Ідеали посткомуністичного суспільства розгортаються у постмодерному соціокультурному хронотопі, орієнтованому на постмодерністські системи трансформації реальності;

– обґрунтування того, що характерною рисою сучасного ідеалу є міфологізація, яка перетворюється на міфодизайн, позначений як соціальний дизайн, система трансформацій тексту, що призводить до бажаних результатів. Передбачення майбутнього як ідеал стає риторичною механікою у контексті дискурсивних практик. Актуалізується міф про інший виток, історію, яку можна змінити. Людина епохи Постмодерну знаходиться на перетині виборювання не тільки майбутнього як креативного проекту, але й програми потрібного минулого, що відкриє можливість майбутньому розуміння ідеалу як симулякру. Доведено, що у контексті новітньої міфології, новітньої системи вербальних, лінгвістичних предикацій функціонування ідеального трансформується сам ідеал. Втрата протоміфу призводить до трансформативних міфів, що залишаються у полі риторики. Трансформується само єство ідеалу. Він вже не вкорінений у субстанції, у культурі. Ідеал стає мірою значень та перетворюється на симулякр;

Уточнено:

– характерні риси та причини руйнації комуністичного ідеалу як редукованого релігійного ідеалу. Комуністичний ідеал існував як ідейний комплекс, ідеологія, політичний ідеал. Комунізм являє собою вид соціоморфної релігії, орієнтованої на комунарність та соціум. Редукований етичний ідеал девальвує соціоморфну релігію комунізму і натуралістичне мистецтво, яке пов'язане з реалізмом. Реальність як маркер комуністичної доби базувалася на завданому згори реалізмі, що був взірцем, ідеалом та залишався непохитним. Антиномія завданості згори і натуралізму призвели до розпаду комуністичної квазі-релігії. Етичні, естетичні та мистецькі презентації комуністичного ідеалу в тоталітарному та посттоталітарному просторі є реальністю модерного суспільства. Посткомуністичний ідеал як феномен культури повсякдення доби Постмодерну потрапляє у чужорідне середовище, де він зникає як фактор регуляції поведінки, діяльності людини. Досліджено функціонування комуністичного ідеалу як парадуму атракціонів та видовища;

– прогностичні можливості ідеалу як соціокультурного феномену. Ідеал як бажана гармонія має культурно-історичну генезу. Суспільний ідеал трансформується у напрямку не посткомуністичного, а комунарного, не соціалістичного, а ідеалу екуменістичного типу. В останньому можуть поєднуватися обидва типи соціальних орієнтацій: соціалістичний, капіталістичний, які вже перестали бути антитетичними, адже соціалістичний тип виробництва, фактично, виступив як капіталістичний етатизм.

Обґрунтовано розуміння того, що комуністичний ідеал задав парадигму, але не вирішив її. Цінності доби Постмодерну мімікрують, ідеали змінюються, шукають свою форму адекватності системі. Відбувається не тільки тотальне заперечення досвіду комуністичної релігії та возвеличення індивідуалізму, а й трансформація основ лібералізму.

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані при розробці освітньо-навчальних програм з курсів соціальної філософії, історії правових та політичних вчень, державного управління; формуванні світоглядних основ для розробки концепції гуманітарної безпеки держави. На підставі здійсненої роботи з пошуків оптимального шляху розвитку гуманітарних основ освітньо-виховної сфери сформовано узгоджену концепцію новітніх методів дослідження, які можуть бути впроваджені в освітній процес нашої держави. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані при формуванні та реалізації стратегій гуманітарного розвитку держави, а також під час викладання філософських, культурологічних, правових та історичних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним авторським дослідженням. Результати і висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну дисертації, одержані автором особисто.

Кандидатська дисертація «Судова влада у взаємодії громадянського суспільства та держави» (спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси) була захищена у 2009 році, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Основні тези дослідження доповідались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток взаємозв'язку держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування» (2012 р., м. Київ); VI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології» (2013 р., м. Одеса); Щорічна всеукраїнська науково-практична конференція «Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України» (2014 р., м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення» (2014 р., м. Дніпропетровськ); Щорічна науково-практична конференція за міжнародною участю «Розвиток інформаційного суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи: «Дні інформаційного суспільства – 2015» (2015 р., м. Київ); Щорічна всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток» (2015 р., м. Київ); Другий південноукраїнський конвент «Стихія

політики: революція та еволюція» (2016 р., м. Одеса); II Міжнародна науково-практична конференція: «Весняні наукові читання» (2016 р., м. Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку (2016 р., м. Київ); IX Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (2016 р., м. Одеса).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження відображений у 34 наукових публікаціях, з них – 1 одноосібна монографія, 21 одноосібна стаття у наукових фахових виданнях, з яких 4 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних (EBSCO Publishing, Inc.; SIS (Scientific Indexing Services); EBSCO InfoBase Index; PИИЦ), 12 публікацій в інших наукових виданнях, матеріалах конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається із вступу, шістьох розділів, що включають 22 підрозділи, загальних висновків та списку використаних джерел. Обсяг основного тексту дисертації складає 408 сторінок. Список використаних джерел містить 498 найменувань, з них 417 кирилицею та 81 латиною.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, здійснено огляд стану і напрямів її розробки, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, висвітлено положення, котрі визначають наукову новизну роботи, практичну цінність отриманих результатів, ступінь їхньої апробації, визначено структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження**» – проаналізовано й обґрунтовано потребу вирішення у теоретичному і практичному плані проблеми ідеалу як соціокультурного феномену, надано етимологічне трактування понятійно-категоріального апарату дисертаційного дослідження.

У **підрозділі 1.1** – «**Етимологія поняття «ідея» та особливості осмислення феномену ідеї у домодерну добу**» – досліджено виникнення категорії «ідея», надано теоретичне визначення поняття «ідея», базуючись на його етимологічному походженні, а також окреслено його еволюцію у філософській думці від Античності до Відродження.

Обґрунтовано розуміння поняття «ідея» в філософії як абстрактне уявлення про реальний чи можливий об'єкт пізнання, яке тлумачиться у двох сенсах: як притаманне структурі індивідуальної свідомості, за допомогою якої людина формує знання про об'єкт пізнання, а також як принципова риса буття, що, в кінцевому рахунку, розглядається як складна ієрархія ідей чи як головний задум, проект буття. При дослідженні етимології поняття «ідея» поряд із загальноприйнятими варіаціями перекладів із давньогрецької мови на кшталт «форма», «уявлення», «поняття» звернуто увагу на таке значення, як «вид», «образ». На підставі цього висловлюється гіпотеза, що вказане етимологічне

походження зобов'язане тому, що саме за допомогою ідей людина здобуває можливість створити певний мисленевий образ. Будучи одночасно думкою, видом, задумом, поняттям, уявленням, наміром, уявним образом, ідея слугує основою для складання багат шарової мозаїки світосприйняття можливостями людського розуму. Ідея – це інструмент забезпечення бачення для розуму.

Досліджуються основні етапи формування ідеї як поняття у філософії домодерної доби, де закладалися основи філософської парадигми, в межах якої істинним буттям визнавалася духовність, що розгортається до космічних масштабів. Осягнення феномену ідеї визначається як фундаментальна проблема античної філософії, де поступово формуються категоріальна структура людського мислення та основні логічні поняття для теоретичного освоєння світу. Ця нова модель осмислення буття стала базовою й для світогляду середньовіччя, де ідеї трактувались як прообрази речей, що належали божественному духу, оскільки теоцентричний підхід до осягнення світу передбачав, що лише Бог може створювати речі згідно зі своїми ідеями, ідеальними формами. Теоцентрична філософія середньовіччя готує становлення таких важливих для модерної філософії понять, як «абсолютна ідея», «майбутнє», «прогрес», «ідеал». Підкреслено, що від античності до Відродження ідеї тлумачилися суто онтологічно.

У підрозділі 1.2 – «Гносеологічне осягнення поняття «ідея» у філософії доби Модерну» – категорія «ідея» розглядається під кутом зору гносеологічних філософських тенденцій, які домінують у європейському світогляді Нового часу. На перший план виходить теоретико-пізнавальний аспект ідеї. Виникають спори з приводу походження ідей та їх відповідності реальності, що знаходить своє відображення у протистоянні емпіризму та раціоналізму. В обраному контексті розкриваються погляди таких видатних мислителів, як Рене Декарт, Джон Локк, Девід Юм, Джордж Берклі, Імануїл Кант, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель.

Доведено, що соціально-практичний етап розвитку феномену ідеї, який охоплює ХІХ-ХХ століття, пов'язаний з реформаційними, революційними, національними та антиколоніальними рухами, а також з відповідними їм ідеями. Беручи за основу вчення Канта, ідеї трактуються як такі, що реалізуються, та ідеї трансцендентні або утопічні. Феномен «ідеї» починають розуміти перш за все як форми осягнення в думці явищ об'єктивної реальності, об'єктивне, конкретне і всебічне знання дійсності, що включає в себе усвідомлення мети та проєкції подальшого пізнання і практичного перетворення світу. Підкреслюється роль ідей у науці, оскільки вони слугують основою, синтезуючою знання в цілісну систему, виконують роль евристичних принципів пояснення світу. З'ясовано, що саме соціально-практичне осягнення феномену ідеї призводить до широкого застосування у дискурсі Модерну поняття «ідеал» та «суспільний ідеал».

У підрозділі 1.3 – «Етимологія поняття «ідеал» та класифікація ідеалів» – аналізуються тлумачення поняття «ідеал», надана класифікація ідеалів. Розглядаючи етимологічне значення слова «ідеал», звертається увага на

походження близького до нього слова «ідол», яке останнім часом вживається виключно в негативному значенні на протигагу істинним цінностям та ідеалам. Так, поняття «ідол» походить від грецького «eidolon», що означає «картина, зображення, взірець». Стоїки вживали це слово в значенні «картина душі, образ душі, внутрішнє уявлення, те, що ми бачимо очами душі». Проте, вже в ранньохристиянській літературі це поняття набуло негативного забарвлення, насамперед, внаслідок гострої критики язичницької культури. Пізніше негативний сенс цього слова став єдиним існуючим сенсом.

Підкреслюється, що проблема ідеалу широко вивчалася в німецькій класичній філософії. Висловлюючись про філософське розуміння Бога як абсолютного ідеалу, Імануїл Кант осягнув проблему ідеалу крізь призму питання «внутрішньої мети». У філософії Гегеля ідеал стає моментом дійсності, образом людського духу, що вічно розвивається через свої іманентні суперечності, долає свої особисті породження, свої «відчужені» стани. Тому ідеал науки може і повинен бути заданий у вигляді системи логіки, а ідеал практичного розуму – у вигляді образу раціонально влаштованої держави, а не у вигляді формальних і принципово нездійснених абстрактних імперативних вимог, звернених до індивіду. У класичній філософії ідеал трактується, як конкретний, що поступово реалізується в історії. Будь-який досягнутий ступінь розвитку ідеалу є, за класичною парадигмою, частково реалізованим. У вигляді ідеалу завжди оформлюється образ конкретної мети діяльності «роду», тобто людства на певному ступені його інтелектуального та морального розвитку.

У філософії «срібного століття» поняття ідеалу розуміється як уявлення вищої досконалості в будь-якому відношенні, застосовуючи його і до абстрактного, і до конкретного. Ідеал суспільства розглядається переважно як похідний від ідеалу особистості, вважається найголовнішим розкриття образу і подоби Божої в людині. Пропонується розуміти ідеал як образ найвищої досконалості в усіх її проявах, згідно з яким людина може визначати свою поведінку та способи життя за конкретних умов.

Розглянуто основні види ідеалів (моральнісний, політичний, релігійний, естетичний, соціальний; ідеал вищого блага, чистого розуму, трансцендентальний ідеал; духовні та утилітарні ідеали) та різні наукові підходи до створення класифікації ідеалів (у В.П. Бранського, В.Є. Давидовича, В. Крауса, Л.Є. Раскіна, С.Л. Фролової). Підкреслено, що від типу рефлексії залежить сформований у межах культурної парадигми ідеал.

Другий розділ – «Докласичне, класичне та некласичне трактування ідеалу» – присвячений історико-філософському аналізу основних передумов формування ідеалу як соціокультурного феномену та розгляду особливостей наповнення його змістом у докласичній, класичній та некласичній філософії.

У підрозділі 2.1 – *«Історичні етапи осягнення проблеми ідеалу та передумови його виникнення в античності»* – досліджуються умови, що передували розумінню ідеалу як філософської категорії. Розкривається зміст поняття «ідеал» та розглядаються значущі світоглядні тенденції у формуванні образів ідеального суспільного порядку в античній період. Аналізуються

головні ідеї всезагального блага, що виступали об'єктом людських бажань та стремлінь у Давній Греції, Стародавньому Римі. Досліджуючи погляди таких видатних мислителів, як Солон, Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель, Демосфен, Епікур, Зенон, Сенека, Цицерон, Плотін, підкреслюється визначна роль філософської спадщини Платона в контексті розуміння ідеї всезагального блага як базової методологічної настанови для досягнення поняття «ідеал». На підставі проведених досліджень акцентується увага на тому, що поділ Платоном буття на два світи: реального світу та світу істинного буття, трансцендентного буття ейдосів, ідеального світу, який був альтернативний реальності, визначило проблему ідеалу. Платонівські ідеї побудови ідеального суспільного ладу за допомогою суворих заходів регулятивного характеру призвели до сприйняття його моделі ідеального суспільства як тоталітарно забарвленої. Акцентується увага на тенденції утопічного мислення античного філософа. Доводиться гіпотеза про те, що багато у чому саме Платон заклав основу нового способу досягнення майбутнього – утопії, яка розквітла в епоху Модерну з притаманним їй проективним, раціональним типом мислення.

Досліджується період еллінізму, коли закладаються основні засади нової філософської парадигми: істинне буття розуміється як духовність, що розгортається до космічних масштабів.

У підрозділі 2.2 – «Теоцентризм ідеалів середньовіччя» – висвітлюються основні риси ранньохристиянського ідеалу, заснованого на таких базових цінностях античного світогляду, як справедливість, рівність, індивідуалізм, космополітизм. Описуються особливості християнства як основної релігії Європи того періоду, що, здобувши монополію, почало трансформувати здобутки попередньої культури і релігії та втілювати нові ідеали. Протиставляючи духовне тілесному, у середньовічному світогляді дух розцінюється як джерело істини та добра, а тіло - як джерело гріхів. В середньовічному християнському світосприйнятті домінувала думка про те, що ідеалом виступає горіння людського духу в спотвореному людському тілі. Вищою чеснотою для людини стає дотримання заповідей Божих, виконання божественної волі. Античний інтелектуалізм поступово перетворюється в такому контексті на своєрідний волюнтаризм. Християнський світогляд розвивався на підґрунті іудейського єдинобожжя та месіанства, а християнський ідеал складався з симбіозу містичних та есхатологічних уявлень іудейських сект та поглядів прогресивних прошарків римського суспільства, що містили у собі, зокрема, й ідеї античної філософії. Теоцентричний середньовічний світогляд носив синкретичний характер та поєднував традиції та ідеали як східної (іудейської), так і західної (греко-римської) культури.

Розкриваються погляди щодо трактування найкращого суспільного порядку як середньовічних філософів Заходу: Аврелія Августина, Томи Аквінського – так і мислителів Сходу: Аль-Фарабі, Ібн Баджи, Нізам ал-Мулька, Аль-Газалі. Підкреслюється, що змістовне наповнення ідеалів епохи Середньовіччя як Сходу, так і Заходу базувалося на теоцентризмі.

У підрозділі 2.3 – «Дихотомія етичного та політичного у соціальному

ідеали доби Відродження» – досліджується зміна світоглядних орієнтацій доби Відродження: від теократичних ідеалів до ідеалів гуманізму. Ідеалом цього періоду було служіння загальному благу, яке намагалися забезпечити відповідними законами, розробленими згідно із вимогами людської природи. Гуманісти доби Відродження бачили можливість втілення уявлень про ідеальне суспільство у містах-комунах аналогічно античним мислителям, які надавали перевагу умовам суспільного розвитку в полісах. Утопісти намагалися створити ідеал суспільно-політичного устрою на засадах справедливості, підпорядкування приватних інтересів колективним, державним. У докласичній філософії поступово проростали ідеї, що стали підґрунтям класичного модерного розуміння ідеалу.

Досліджуються оригінальні для епохи Відродження способи філософського осягнення суспільного ідеалу Томасом Мором і Томмазо Кампанеллою через опис моделі ідеального суспільства в літературному творі, що дозволило не лише теоретично проаналізувати засади суспільного ладу, а й уявити собі суспільство з деталізованими рисами усіх рівнів державного устрою. Приділяючи значну увагу розкриттю талантів індивіда, оцінці його моральних здібностей, утопічні соціальні проекти відштовхуються від пріоритетності всезагального блага, добробуту суспільства перед особистим щастям людини. Шлях до ідеалу прокладається від суспільства до особистості. Згодом у філософії марксизму цей шлях досягне свого апогею.

Обґрунтовується, що епоха Відродження створила унікальні передумови для майбутнього модерного науково-теоретичного аналізу проблеми взаємовідносин особистості, суспільства та держави. В процесі свого формування суспільний ідеал Ренесансу нібито віддзеркалював ранньобуржуазні відносини з пріоритетністю особистого успіху людини як її головного призначення. Ренесансний світогляд запропонував якісно нове розуміння ідеалу - ідеал гуманізму. Він закладав підґрунтя пріоритету такого модусу ідеалу, як суспільний ідеал, що стане домінувати у класичній європейській свідомості доби Модерну.

У підрозділі 2.4 – «Трансформація суспільного ідеалу доби Модерну: від класичного до некласичного трактування» – на історико-філософському матеріалі показано, що наука стає першоосновою успішного людського існування та запорукою ефективного суспільного розвитку в епоху Модерну. Дослідження ідеалу у XVII – XIX столітті було у мейнстрімі класичного філософування, що базувалося на прихильності до традиційної метафізичної проблематики пошуків сутності істини, бачення світу як усталеного та цілісного, пошуках субстанційної основи як необхідної умови усіх речей, осягнення граничних засад фундаментальних структур буття і свідомості. Стверджується, що наукові пошуки в контексті класичного осягнення суспільного ідеалу спиралися на очікування майбутнього земного раю.

Підкреслюється, що, звільнившись від влади авторитетів над духовним життям, людина повертається до своєї природи. Базуючись на аналізі німецької класичної філософії, зазначається, що ідеалом для суспільства Модерну було

наукове пізнання, гносеологія, пошук істини. Людина за допомогою наукових методів набувала безмежної віри у саму себе, у здатність перетворити суспільне життя у бажаному напрямку, що обирався та базувався на наукових засадах. Світогляд ґрунтувався на методології наукового пізнання світу з наданням переваги людській здатності до раціонального мислення, здобутим знанням та науково-технічному прогресу перед традиціями, міфами, містичним знанням. У епоху Просвітництва філософська думка спрямовується до осмислення проблем людського життя, історії суспільства та майбутнього його розвитку. Описується виникнення соціалізму, позиціонованого як засіб спасіння людства від загрози духовної, моральної та фізичної деградації Анрі де Сен-Сімоном, Шарлем Фур'є та Робертом Оуеном.

Доведено, що у генезі європейської філософської думки ХІХ століття центральне місце належало осягненню суспільному ідеалу та шляхів його втілення у практику. Одні мислителі вважали вірним шляхом перехід до соціалізму, інші – до анархізму; і якщо політичні ідеали не врятували людства, його мали врятувати нові, ще незвідані суспільні форми та устрої. З'ясовано, що розуміння класичного виміру ідеалу доби Модерну трансформувалося від теоретичного його осягнення вбік практичного втілення. Звертається увага на ігнорування при цьому важливої особливості людської природи – бінарності, що формує діалектичність мислення та спричиняє мінливість мотивів та «благих» намірів щодо практичного втілення ідеалу у соціальну практику. Крім того, не враховувалась і та «неподатлива матерія», з якою завжди приходилось мати справу. Починаючи з середини ХІХ століття головним об'єктом критики некласичної трактовки ідеалу стає його передзаданість, суб'єктивне конструювання. Доводиться, що освоєння проблематики суспільного ідеалу під кутом зору його некласичного розуміння – це перш за все занепад класичних спекулятивних трактовок суспільства.

У підрозділі 2.5 – «Ідеали людини та суспільства: взаємозв'язок та особливості теоретичного осягнення на межі Модерну та Постмодерну» – на базі широкого історико-філософського матеріалу досліджується контроверза між розумінням ідеалу людини та осягненням суспільного ідеалу. Доводиться, що як людина, так і суспільство потребує гармонійного духовно-практичного розвитку, орієнтації на свій власний ідеал, окреслений згідно з власними історичними, геополітичними, національними, культурними особливостями та схильностями. Висловлюється гіпотеза про доцільність концентрації уваги у соціальній діяльності людини не на матеріальному результаті як самоцілі, а на процесі руху до духовно-практичного результату. Кожному члену суспільства, маючи на меті наближення до певних ідеалів, слід зконцентрувати свої зусилля на виконанні власних обов'язків, а не тільки на відстоюванні своїх прав та пасивному очікуванні здійснення суспільної мрії в найкоротші терміни певними представниками державної влади чи певних організацій.

Доведено, що у ХХ столітті спостерігається розширення меж некласичного філософування, що охоплює новий вимір проблеми ідеалу як соціокультурного феномену через розуміння життєвого світу, структур повсякденного буття.

Новий вимір розуміння ідеалу виходить у ХХ столітті за межі абстрактних спекулятивних теорій у поле досягнення культури.

У третьому розділі – «Праксеологія соціального ідеалу доби Модерну» – проаналізовано особливості спроб практичного втілення суспільного ідеалу, співвідношення його з утопією; досліджено феномен революції в контексті практичного втілення суспільного ідеалу доби Модерну.

У підрозділі 3.1 – «Розмежування ідеалу та утопії: класифікація утопій» – увагу зосереджено на дослідженні проблеми співвідношення суспільного ідеалу та утопії. Доведено, що спроби втілення утопічних проєктів у життя спричинюють викривлення ідеалів, руйнування історико-культурної спадщини суспільства, що призводить до значних людських жертв, до надмірної раціоналізації та догматизму, а також до краху «новозбудованого» соціального порядку. Пояснюється, чому нині утопія не сприймається людською свідомістю як засіб світоглядної еволюції, а, навпаки, здебільшого заперечується й відторгається. Наводяться різні наукові підходи до типологізації та класифікації утопій таких дослідників, як Ф. Аінса, Е. Баталов, В. Волгін, Б. Гудвін, Л. Мамфорд, К. Мангейм, Ф. Менюель, Т. Розова, Ю. Сокотун, К. Тейлор, Є. Шацький. Надано авторське бачення класифікації утопій, відповідно до якого пропонується в межах функціонального підходу розмежовувати утопії за критерієм ставлення до реальності та способу дій на «утопії втечі» та «утопії реконструкції»; за критерієм створення і розміщення в просторово-часовому континуумі – на «утопії місця» та «утопії часу».

Обґрунтовується неоднозначна роль утопії в історії соціально-філософської думки, позитивний аспект якої полягає в її здатності передбачення й освоєння майбутнього із одночасним застереженням від деяких негативних соціальних наслідків людської діяльності. Негативний аспект починає проявлятися з моменту обрання утопічним мисленням ідеалу в якості проєкту та мети, коли утопія розглядається крізь призму практично-технічного підходу, та, як наслідок, перетворюється на ідола.

Підрозділ 3.2 – «Утопічна форма суспільного ідеалу» – присвячений дослідженню утопії в контексті її трактовки як матеріальної форми духовного ідеалу. Наводиться метафоричне визначення утопії за доби Модерну як матеріалізованого «вбрання» для ідеалу, що дозволяло приміряти цей ідеал на суспільство та конструювати суспільний ідеал. Презентуються дві долі утопії: залишатися наративом, твором-фантазією, що надихатиме читачів надією на світле майбутнє, або бути використаною як план-проєкт певних практичних дій, направлених на реалізацію. Висловлюється гіпотеза, що утопія залишатиметься одночасно і грою фантазії, і засобом освоєння майбутнього, і соціальним проєктом. Адже відсутні жодні гарантії утримання людини від спокуси спробувати перетворити ідеал з орієнтиру на мету та застосувати утопію як керівництво до практичних дій.

У підрозділі 3.3 – «Алгоритм зловживання суспільними ідеалами» – осмислюється проблема відмови від суспільного ідеалу як однієї з основних причин критичного стану людської свідомості, нігілістичного мислення та

перепони на шляху до позитивних соціальних змін. З цією метою на основі філософського аналізу виводиться алгоритм зловживання суспільними ідеалами. В порядку логічної послідовності наводяться основні ознаки зловживання суспільними ідеалами:

- підміна суспільного ідеалу як недосяжного та динамічного орієнтиру суспільного розвитку на сталий взірць бажаної моделі суспільства; перетворення ідеалу на утопію.

- антиісторизм, що проявляється в двох іпостасях: 1) в заміщенні поступового історичного визрівання еволюційних змін людською волею до якнайшвидшої заміни сучасного майбутнім; 2) у вириванні з контексту фрагментів історичного досвіду та сліпому копіюванні певного аспекту історичної моделі минулого у сучасне без урахування усіх необхідних обставин як минулого, так і сучасного;

- вжиття насильницьких заходів: намагання створити високоморальнісний та ненасильницький світ з використанням засобів насилля в умовах несвободи, нерівності та ненависті;

- недосконалий механізм «перекладу» найвищих цінностей та абстрактних істин на мову конкретики задля втілення ідеалу; занадто узагальнене уявлення про ідеї свободи, рівності та справедливості, покладені до основи суспільного ідеалу;

- підміна істинних ідеалів хибними та нав'язування останніх людині шляхом маніпулювання колективним несвідомим.

У підрозділі 3.4 – «*Революція як спроба втілення суспільного ідеалу доби Модерну*» – досліджено революцію як феномен доби Модерну під кутом зору її взаємозв'язку із суспільним ідеалом. Зроблений герменевтичний аналіз етимологічного походження поняття, та звертається увага, що спочатку слово «революція» мало значення, відмінне від теперішнього, та сприймалося як метафора, що сягає корінням астрономії та натякає на циклічний, круговий рух до витоків. Поняття «революція» досліджено в контексті аналізу тих соціальних модерних перетворень, що ведуть за собою повернення до витоків та одночасно несуть новизну, викликану руйнацією. Проводиться аналогія із міфологічним сценарієм, поєднаним з ритуальними протиборствами, надіями на спокутування, очікуваннями великого золотого століття. Аналізується протиріччя між революційними діями та природою ідеалу. Революційна свідомість доби Модерну нівелює значення «історичного визрівання» суспільних змін; революційні ідеологи Модерну залучали до участі маси, що потрапляли під вплив колективного несвідомого, перетворюючись на натовп. Доведено, що особливості модерних революційних перетворень не сприяли ані духовному розвитку суспільства, ані наближенню до втілення споконвічних цінностей, що наповнювали суспільний ідеал. Наводиться висновок, що, враховуючи мотивацію жаги до перемін, суспільство завжди тяжіло до покращень, динаміки, руху, розвитку. Європейське суспільство доби Модерну обирало один із можливих шляхів до світлого майбутнього - революційний (різкий, насильницький, змітаючий усе на своєму шляху, з постійним

«відкатом» назад), або ж еволюційний – шлях поступових, повільних але стабільних та глибинних змін.

Наголошується на тому, що суспільний ідеал має сприйматися не як есхатологічний результат, або досягнута мета, а як безкінечний шлях вільного розвитку, що має утримувати ідею існування абсолютного у відносному.

У четвертому розділі – «Сучасне мультиверсивне осягнення ідеалу» – досліджується феномен ідеалу як функціональної системи, розглядається ідеал як креативний проект, що розгортається у просторово-часовому континуумі, аналізується соціокультурний хронотоп сучасності.

У підрозділі 4.1 – «Ідеал як функціональна система та креативний проект» – аналізується поняття «функціональної системи», яку першими почали розглядати нейрофізіологи. Проте підкреслено, що для соціально-філософського дослідження важливо розширити поняття функціональної системи, де горизонтами її самоздійснення визначається просторово-часовий континуум, до поняття «функціональної системи культури». В такий спосіб системний аналіз стає полісистемним, а функціональність інтерпретується широко – як проект, як система цілепокладання. Сюди ж можна віднести і механізми ототожнення цілепокладання та цілездійснення, що заздалегідь формуються як ідеал, як та модель потрібного майбутнього, що стає системотворчим витоком та засадою функціонування різних систем соціуму.

Акцентується увага на тому, що складність сучасної інтерпретації ідеалу полягає в тому, що існує вже не універсум, а мультиверсум систем та інтерпретацій, значна кількість можливостей знаходити цілісність на рівні метаконструкцій. Визначено, що у сучасних дослідженнях виникає спокуса або знову звернутися до протосубстанції – природи, духу чи абсолюту у вигляді божественного витоку, або навпаки – визначити ідеал як вже здійснену конструкцію, що оформлена в одиничній речі, в процесі цілепокладання, яке фіксується як норма, зразок, кліше, канон і правило. Досліджено поліфункціональність ідеалу, де здійснюється не одна функція ідеалу, а виникає вектор функціонального самоздійснення ідеального. Сучасний ідеал розглядається в контексті мультиверсуму та інтенцій, що виступають у складному соціокультурному полі XXI століття. Вибір системного підходу для дослідження підкреслює, що саме система є тим принципом, котрий пронизує, проходить крізь усі кордони, що історично склалися між різними сферами буття, різними науками, та надає можливість аналізувати сучасний ідеал як синтетичний соціокультурний феномен.

Демонструється полівалентна природа феномену ідеалу, який розуміється як завершене, тобто сконструйоване в образах майбутнє, як усталений образ буття, креативний проект та ідеальна конструкція, що є здійсненою гармонією у різних соціокультурних сферах. Висвітлюється підхід до ідеалу як до функціональної системи, за яким ідеал визначається в рамках соціопрагматики, тобто соціальної системи, орієнтованої на споживача, певну соціальну спільноту, що легітимізує цей ідеал, вбачає в ньому мету свого існування.

Надається визначення креативного проекту в контексті переходу із небуття у буття. Підкреслюється сучасна загроза переходу із буття у небуття. Вказується на існування екологічної загрози, що спонукає людину звернутися до системи пошуку альтернатив. Актуалізується нова полімодальна матриця, яку пов'язують з варіативним знаходженням нормативних системотворчих структур культури, що визначаються через такі поняття як «атрактор», «патерн», система медіації. Підкреслюється, що введення у науковий обіг викладених вище системних конструкцій допоможуть інтерпретувати феномен ідеального та ідеалу як полісистемної цілісності. Визначено такі характерні риси ідеалу, як природовимірність, організмизм. Завдяки цим ознакам сам ідеал стає актором, носієм актів, здійснює акти цілепокладання, цілездійснення.

У підрозділі 4.2 – «Розгортання ідеалу у просторово-часовому континуумі. Ідеал як соціокультурний хронотоп сучасності» – з метою системного осягнення ідеалу досліджено розуміння просторово-часового континууму, хронотопу. Аналізується час-простір та ритм як основні чинники формування хронотопу. В межах обраної проблематики ідеал розглядається як система диспозицій та транспозицій, система категоріальних матриць формотворення, що несе у собі полівалентну природу, обумовлену рухом, простором та часом. Описується культуротворча матриця, в якій майбутнє визначається у рамках циклічного простору-часу, в рамках «айон» – вічності як ейдосу, в рамках часу-простору, де домінує час-вектор, де ідеал набуває важливих вимірів креативності як переходу із небуття у буття. Сама його небуттєвість визначається через буття, де епіцентром є екстремальні фази розвитку, що пов'язані з ентропією та негентропією і символізують розвиток, еволюцію, деградацію систем.

Досліджена сутність ідеалу як соціокультурного хронотопу сучасності. З огляду на його еkleктичність зазначається, що він поєднує у собі полівалентну рефлексію усередині соціокультурних практик. Проаналізовано функціонування ідеалу як конститутивного механізму у континуумі втраченого, теперішнього і бажаного. Наводиться висновок, що ідеали функціонують не як тимчасові цінності, що одномоментно виникали та зникали, а як такі, що поступово актуалізуються. Втрачений одного разу ідеал може бути актуальним через декілька нових циклів розвитку соціуму.

З'ясовано, що на початку ХХІ століття сучасне полісистемне бачення проблеми ідеалу базується на теорії динамічних систем. Сьогодні необхідно досліджувати ідеал на межі деструкцій, втрати ідентичності – процесів, що пов'язані з глобалізацією та соціокультурними трансформаціями. В контексті сучасного розуміння ідеалу як передбачення майбутнього підкреслюється, що гармонія існує на умові інтеграції та взаємодії акторів – представників різних систем. Система бінарних опозицій доби Модерну, трактовка ідеалів крізь цю призму вже не спрацьовує у сучасному глобалізованому світі. Наголошується, що гармонійна реальність має створюватися на підставі метаекологічного підходу, де найголовнішим є завдання збереження екологічного потенціалу природи та людини як суб'єкта і носія всіх соціокультурних й сакральних

цінностей, а також головного продуцента цінностей буття в цілому.

Досліджено, що система легітимації ідеалу стикається із нерівністю, катастрофічним розривом по осі «схід – захід», «північ – південь», розривом між бідними і багатими. Вказані осі у своєму перехресті потребують узгоджених концептуальних, заснованих на консенсусі систем адекватних реальності, які базуються на матриці ідеального.

У п'ятому розділі – «Ідеал у вимірі антропологічного, семіологічного, візуального «повороту» Постмодерну» – досліджено ідеал як соціокультурний феномен, як синтез антропологічного, семіологічного та візуального, що відбувається у світогляді Постмодерну. Поліфонічне здійснення трьох «поворотів» надає можливість осмислення сучасної мови культурних практик, мови людини, яка продукує дискурси.

У підрозділі 5.1 – «Сучасний антропологічний «поворот». Ідеал як соціокультурний диспозитив і транспозитив» – аналізується проблема осягнення ідеалу в межах сучасного антропологічного повороту. Досліджено простір культури повсякденності, що створює ансамбль рефлексивних констант, які визначаються як дисциплінарні практики, як «техніки себе». Доведено, що антропологічний бум ХХ століття зі зміною соматичної свідомості пов'язаний із зростанням цінності індивідуального у соціальному житті, що надає значущості процесам самоконтролю та самодетермінації. Вказується, що головною потребою людини сучасного суспільства стає розкриття особистості. Індивідуальність як тілесність – інтенція, що поєднує всіх індивідів атомарно розкиданих у просторі постмодерної культури, використовується у різних практиках культури.

Доведено, що нині виникає новий образ вічності, а безсмертя стає віртуальним. Такі ознаки, як втрата людиною супернатуральних рис у віртуальній реальності та отримання ментального віртуального тіла, конституують парадигму сучасного антропологічного повороту. Розкриваються поняття ареальності та дереальності в контексті розуміння ідеалу тілесності.

З'ясовано, що категорія «диспозитив» загострює не лише просторові ознаки, але й антитетику ознак, що характеризують ідеал як єдність дійсного та бажаного. Транспозитив визначає риси, що долають антиномію, у зв'язку з чим відбувається певна трансмутация, перехід реального в бажане і бажаного в реальне. Підсумовується, що новітні випробування ідеалу відбуваються у контексті антропологічних факторів, визначених в межах метаантропології.

У підрозділі 5.2 – «Феномен ідеалу в контексті сучасного семіологічного «повороту» – досліджується категорія дискурсу в умовах семіологічного повороту, обґрунтовується перетворення ідеалу з образу субстанції, з образу ідентичного на вербалізовану конструкцію.

Доведено, що у постмодерному дискурсі створюється система презентації ідеалу, де засадою стає лінгвістичний ідеал. Досліджена сучасна тенденція, що на основі трансформації первинного дискурсу, інформації досягає ідеальної, образної інформації шляхом перекомбінування, риторичних перестановок,

деформацій, змін. Визначено, що сучасна культура сповнена міфами. Сучасний міф як знак, як певна система, що піддається обробці у міфологічному полі, переструктурує, риторично успадковує, трансформує первинну моделюючу систему або первинний міф. Він перетворюється у систему соціальних трансформативних риторичних метабол, норм, правил, трансформацій тексту, де все це можна позначити як міфодизайн, тобто систему нормативних правил, трансформацій тексту в контексті риторичної системи, що призводить до очікуваних й бажаних результатів. Слід підкреслити, що ідеал як ейдос, як образ, як імагинативний абсолют міфологізується. Передбачення майбутнього як ідеал стає риторичною механікою. Втрачаючи першозасади значення у новітній системі семіологічних предикацій функціонування ідеального ідеал вже визначається як симулякр.

У підрозділі 5.3 – *«Віртуальний простір комунікацій та візуальний «поворот»* – аналізується сучасний комунікативний простір, що народжує синестезійний образ інформації, де ідеал існує на межі комунікативних систем, як синкретизм.

Обґрунтовується, що тіло як ідеал, флеш-імідж, стає тим насиченим ментальним і завершеним у собі образом, який надає можливість апелювати до абсолюту, сформованого вже у вигляді візуальної реальності. Підкреслюється, що візуальний поворот зазначив усі візуальні констатації, визначив ціле коло візуальних мистецтв, сформованих у сучасних артпрактиках (дизайн, мода, комп'ютерні ігри, світ кіберпростору та комунікативної інтеракції). Дана система візуальності наділена синестезійними формами переведення вербального у візуальне і навпаки.

Доведено, що сучасний ідеал не є єдністю стихій або субстанційних ознак, як у класичних концепціях. Ідеали стають нормативним маркером лексики, артикуляції, дисциплінарних дискурсивних практик. З'ясовано, що ідеал стає трансформативно-маніпулятивним, пов'язаним з комунікацією, з медіакультурою. Даний контекст і породжує поняття візуального повороту, що робить імагинацію як візуальний образ епіцентром формотворення ідеалу.

У підрозділі 5.4 – *«Вплив релігійних, етичних, естетичних та мистецьких форм ідеації на формування соціального ідеалу Постмодерну»* – досліджується перехід від всезагального бачення суспільного ідеалу до осмислення ідеалу в межах форм ідеації як культурних практик. Характеризується ідеація, її типи, визначається ідеал у полі культурних практик; розглядаються типи ідеацій у просторі культури. Розглядається проблема моделювання ідеалу у культурно-антропологічній матриці; ідеал аналізується у колі розуміння релігійного, етичного та естетичного типів ідеації, що формуються у тому чи іншому соціокультурному просторі.

Зазначено, що одним із найважливіших результатів ХХ століття є не стільки дискредитація духовності, скільки впевненість у самодостатності потенціалу буття як такого. Відбувається руйнація онтології духу. Місце Бога усувається буттям, а людина намагається існувати автономно, застосовуючи засоби комунікації, а не абсолют. Тому людство перебуває під впливом спокуси

зведення абсолюту до імагинації як типу ідентифікації або, навпаки, відсунення абсолюту з відданням усього на відкуп людині, розбудовуючи інші парадигми : не релігійні, а етичні, естетичні.

У шостому розділі – «Соціальний ідеал Постмодерну» – аналізується реальність в контексті розуміння її як проектної регулятивної структури, що у комунікативному просторі виступає своєрідним соціальним дизайном. Осмислюється роль ідеалу у просторі соціокультурної атракції, візуальних конструкцій, патернів та гештальтів.

У підрозділі 6.1 – «Ідеал як соціокультурний атрактор, патерн, гештальт» – досліджується перехід від загального розуміння ідеалу як функціональної системи, системи організму до системи самоорганізованої, що створює передбачення майбутнього і моделює соціокультурний хронотоп. Відштовхуючись від поглядів М. Гайдегера, який позиціонує річ як філософський патерн, філософський гештальт, аналізується відмінність речі у філософському сенсі від речі як ідеалу в якості складової дизайнерської діяльності. Річ як ідеал осмислюються, як предмет споживання. Розкриваються поняття атрактору, патерну та гештальту в контексті функціонування ідеалу в практиці Постмодерну. Наводяться такі характеристики сучасного ідеалу, як породженість, автономність та інтерактивність. Адже сам ідеал нині існує у просторі атракції, візуальних конструкцій, гештальтів, що й створює його речовинне опосередкування.

У підрозділі 6.2 – «Соціальний ідеал радянського та пострадянського соціуму» – вивчаються особливості формування, сутність та трансформація комуністичного ідеалу. Аналізується процес функціонування комуністичного ідеалу в сенсі певної квазі-ейдетики політичних, естетичних і навіть мистецьких адекватій; досліджується, як комуністичний ідеал втрачав свою регулятивну роль, а також розкриваються транзитологічні засоби модернізації соціокультурного потенціалу пострадянських країн.

Описуються такі конструктивні елементи радянського соціального ідеалу, як праця, робітничий клас, що свого часу сприймався як абсолют комуністичної утопії або комуністичної релігії. Комуністичний ідеал описується в контексті рецепції майбутнього на підставі антиципації як утворення в просторах людської цивілізації, планетарної ойкумени царства Божого на землі. Вказується на релігійний підтекст, що розгортався у досить складних умовах виборювання та продукування комуністичного ідеалу. Доведено, що комуністичне вчення було продукуванням комунарності, домінуванням спільних інтересів над особистісними. Підкреслюється, що вмирають лише національні соціальні організми, а одвічна жага побудувати довершене гармонійне суспільство не зникає. Комуністичні ідеали актуалізуються кожен раз у іншому соціально-історичному контексті у неочікуваних формах.

У підрозділі 6.3 – «Комуністичний ідеал – парад атракціонів у культурі повсякдення» – досліджуються особливості функціонування комуністичного ідеалу в умовах нестачі імагинативних потенцій та у обставинах неповноти образного потенціалу майбутнього. Вказується на те, що в межах

комуністичного ідеалу сформувався не ідеальний, а ідеалізований простір сучасності у вигляді парадів, свят, карнавалів. Адже форми святкування чергової річниці жовтня або травня, виглядали певними карнавалами, спогляданням самого себе як ідеального соціального тіла. Такий простір визначається як простір-атракціон. Описується процес формування параду атракціонів, базуючись на балагані, на поетиці уявного як наявного, поетиці майбутнього як теперішнього. Доведено, що ідеал, потрапивши у простір прагматизму, завдяки нестачі імагінації та підвищенню інтересу до споживання, починає трансформуватися. Спричиняється руйнація комуністичного ідеалу.

У підрозділі 6.4 – *«Ідеали посткомуністичного суспільства як ідеали Постмодерну»* – зазначається, що соціокультурними атракторами посткомуністичних ідеалів є глобалізація та модернізація. Аналізується хронотоп посткомуністичних ідеалів, і визначається поняття «посткомуністичний простір», який має своєю підсистемою пострадянський простір. Характеризуються процеси модернізації. Досліджено процес глобалізації як етап постмодерної трансформації суспільства, та описуються перспективи модернізації у пострадянському просторі під кутом зору досягнення ідеалу як соціокультурного феномену.

Комуністичний ідеал як феномен культури повсякдення потрапляє у чужорідне середовище, де він зникає як фактор регуляції поведінки, діяльності людини. Він існує як генеалогія комунарності, як ідеологія, релігія, етика та естетика комунарності. Посткомуністичне суспільство не позбавилося ідеального як фактора суспільної інтеракції, як фактора суспільного життя людини, але ідеал медіалізується, стає надзвичайно інтерактивним у плані масмедіа і у плані масовості, що формується навколо площі, ритуалізованого видовища, навколо дискурсивних практик та інших екранних артефактів.

Наводиться висновок, що посткомунізм актуалізує тоталітаризм, який він робить ідеалом та підіймає на п'єдестал. Ідеали людини ХХІ століття, яка озброєна технологіями та стає надзвичайно могутньою у інформаційному, комунікативному просторі, корелюють у постмодернізмі з такими феноменами, як атрактор, патерн, гештальт. Але практики культури, у яких ідеал досягає самодостатнього значення, – це, передусім, релігія та мистецтво. Сучасне суспільство перебуває у стадії антитетики модерному ідеалу, проблематизації постмодерного ідеалу, його бажаної майбутньої універсалізації.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційного дослідження зроблено узагальнення результатів роботи щодо обґрунтування концепції ідеалу як соціокультурного феномену у філософському дискурсі Модерну та Постмодерну. Це конкретизується у таких положеннях:

1. Компаративний аналіз домодерної, модерної та постмодерної парадигми функціонування ідеалу надає можливість узагальнити характерні

риси сучасного функціонування ідеалу та сформулювати поняття «ідеал». Теоретичний історико-філософський аналіз поняття «ідея» дозволив розкрити багаторівневе розуміння цього феномену як ядра ідеалу. У домодерну добу відбувається становлення поняття «ідея». Визначено три етапи розвитку поняття «ідея»: онтологічний, гносеологічний та соціально-практичний.

У античності, починаючи від Платона, мислителі намагалися протиставити реальний світ позачасовому ідеалу, що містив у собі вищу правду, відповідав природі речей та неминуче мав втілитися. Проте побудова ідеального світу з неідеальних людей виявилася складною задачею для людства. Адже до тих пір, поки людина не зможе виховати в собі найвищі ціннісні пріоритети, найкращі почуття та безумовну любов до світу, жодний суспільний лад або форма державного правління не врятує її від незадоволення своїм життям. Тому у фіналі своїх досліджень Платон зауважував, що немає значення, чи буде створена ідеальна держава, достатнім буде хоча б те, що хтось один буде в змозі жити на засадах Блага, Добра і Справедливості.

Ідеал Середньовіччя цілковито залежав від християнських вчень, перетворених служителями і «батьками» церкви на догми. Характерним було й те, що сама церква проголошувалася ідеалом суспільного та політичного устрою, вважаючись єдиним джерелом порядку й добробуту. Шукаючи ідеали у минулому та одночасно покладаючись на майбутній справедливий суд Божий, релігійний світогляд Середньовіччя захоплювався осмисленням сенсу історії. Мислителі Близького Сходу в якості основного принципу людської життєдіяльності обґрунтовували принцип служіння у його глибокому духовному сенсі, що передбачало, зокрема, і самовдосконалення, і виконання кожним членом суспільства своїх обов'язків задля досягнення всезагального благополуччя.

Період Відродження поступово зміщує світоглядні орієнтири людства від ідеалу Бога до ідеалу людини, поміщаючи її у центр світобудови. Гуманісти бачили можливість втілення уявлень про ідеальне суспільство у містах-комунах, аналогічно античним мислителям, які надавали перевагу умовам суспільного розвитку в полісах. Утопічні соціальні проекти пізнього Відродження відштовхуються від пріоритетності всезагального блага, добробуту суспільства перед особистим щастям людини. Шлях до ідеалу прокладався від суспільства до особистості.

Ідеалом Модерну було наукове пізнання, пошук істини. Гносеологізм був базовою рисою класичного ідеалу Модерну. Людина за допомогою наукових методів набувала безмежної віри у саму себе, у здатність перетворити суспільне життя у бажаному напрямку, що обирався та базувався на наукових засадах. Представники соціалізму, що народжувався в якості спасіння людства від загрози духовної та фізичної деградації, пропонували відмовитись від приватної власності, зосередивши свої зусилля на розумно організованій праці та промисловості. Усі пошуки можливостей формування та втілення найдосконалішого суспільного порядку наприкінці XVIII – початку XIX століття спиралися на очікування майбутнього «земного раю». При цьому у

модерному світогляді домінувала ідея, що людство наближується до завершальної й найкращої епохи свого існування. Дослідження ідеалу в той період було у мейнстрімі класичного філософування, що базувалося на прихильності до традиційної метафізичної проблематики пошуків сутності істини, бачення світу як усталеного та цілісного, пошуках субстанційної основи як необхідної умови усіх речей, осягнення граничних засад фундаментальних структур буття і свідомості. Розуміння класичного виміру ідеалу доби Модерну трансформувалося від теоретичного його осягнення в бік практичного втілення. По мірі наближення ХХ століття ідеал переставав розглядатися як внутрішній чи зовнішній, спрямований в минуле чи майбутнє, ідеал Бога внутрішнього чи зовнішнього. Усі ці аспекти його сприйняття відійшли на другорядний план. Необхідність втілення кращого суспільного порядку в стислі терміни стала першочерговим завданням Модерну. Домінуючим виміром ідеалу за доби Модерну стає суспільний ідеал.

Починаючи з середини ХІХ століття головним об'єктом критики некласичної трактовки ідеалу стає його передзаданість, суб'єктивне конструювання. Освоєння проблематики суспільного ідеалу під кутом зору його некласичного розуміння – це перш за все занепад класичних спекулятивних уявлень про суспільство. У ХХ столітті спостерігається розширення меж некласичного філософування, що охоплює новий вимір проблеми ідеалу через розуміння життєвого світу, структур повсякденного буття.

Життєздатність ідеалу залежить від глибини його осягнення, розуміння його природи, здатності гармонійного наповнення духовно-практичним сенсом, урахування особливостей його втілення – завжди часткового та неповного, необхідності постійного коригування, а також приділення більшої уваги не глобальному результату, а процесові, тобто самому шляху до нього.

Отже, модерне визначення ідеалу базується на субстанціалізмі, розуміння якого неможливе без розуміння одвічності та темпоральності, які роблять субстанцію протозасадою, першовитоком і тим, що не підлягає сумніву ні в минулому, ні в теперішньому, ні у майбутньому. Одвічність та темпоральність ідеалів стала нормою у добу Модерну, у Постмодерні трансформується самоєство ідеалу. Він вже не вкорінений у субстанції. Ідеал Постмодерну стає мірою значень, він корелює з такими феноменами, як атрактор, патерн, гештальт.

2. Сучасна концепція ідеалу як соціокультурного феномену базується на синтезі антропологічного, семіологічного та візуального повороту, що відбувається у світогляді Постмодерну. Поліфонічне здійснення антропологічного та семіологічного повороту відбувається як осмислення мови культурних практик, мови людини, яка продукує дискурси. Культурні практики вбудовані у простір культури повсякденності та створюють ансамбль рефлексивних констант, що визначаються як дисциплінарні практики, як «техніки себе». Ідеал як соціокультурний феномен виходить за межі сучасного антропологічного повороту і фіксує семіологічний поворот. Сексуальність, тіло, влада інструменталізуються у контексті дискурсивних практик і

створюють іншу, порівняно з модерною, систему презентації ідеалу, де засадою стає лінгвістичний ідеал. На основі селекції, через трансформацію первинного дискурсу досягається ідеальна інформація шляхом перекомбінування, риторичних перестановок, деформацій, змін. Визначено, що постмодерний ідеал порівняно з модерним перетворюється з образу субстанції, з образу ідентичного на вербалізовану конструкцію, що маскується образом тіла. Виникає синтез вербального та візуального. Семіотична парадигма трансформується, ідеал «відходить» від тотальної вербалізації інтерпретації культури. Обґрунтовано взаємозв'язок між антропологічними та візуальними константами постмодерного ідеалу. По-перше, сучасний антропологічний контекст характеризує вихід людини в інший віртуальний простір, що потребує системи зміни місць, обміну візуальних патернів. По-друге, трансформується релігійний ідеал безсмертя, який у дискурсі віртуальної реальності утворює свою екранну, візуальну версію безсмертя.

Таким чином, композиційний метод інтерпретації рефлексивних систем, які формуються у контексті синтезу антропологічного, семіологічного та візуального повороту, висуває на перший план поняття «деконструкції» як розчленування, що визначає диспозицію складових частин і синтезування новітнього перекомбінування шляхом риторики, систем артикуляції новітніх сенсів. Така трансформація і створює композитну реальність структурування ідеального, або маркерів ідеальності, міфологічності, сингулярності як унікальної особистості знакових конотацій у структурі текстуального та метатекстуального цілого, яке і формується як метатекст культури, що створює новітні ідеали.

3. Існування людини у сучасному соціокультурному просторі є адаптація до дисциплінарних практик культури, які шляхом новітніх тілесних констант, що набувають легітимації у сучасній культурі, утворюють новий образ людини, формують нові ідеали людини як ества. Вони тяжіють до віртуальних істот, не маючих смертної форми існування, до сакральних абсолютних форм, до емпіричного тілесного суб'єкту, до тіла як соматичного ідеалу, що визначається як флеш-імідж. Флеш-імідж – репрезентація тілесністю культурних й екзистенціальних значень, які транслують певний образ людини. Флеш-імідж є тілесно-чуттєвий аналог особистості, широкий комплекс, що універсалізує сексуальність до системи володарювання тілом у контексті знакових конотацій, у контексті відношення влади до індивіду.

Отже, сучасний антропологічний комплекс базується на «практиках себе» (вмінні корегувати своє тіло, поведінку), де ідеал фіксується флеш-іміджем. Якщо людина Модерну була творцем себе у сенсі матеріальної та духовної діяльності, то людина Постмодерну стає здебільшого творцем свого тіла. Комплекс дисциплінарних практик надає можливість здійснювати власне унікальне буття та робити зі свого життя витвір мистецтва, що пов'язується з ідеалом. Визначено, що ідеали не є єдністю субстанційних ознак, як у класичних модерних концепціях. Ідеали стають нормативним маркером лексики, артикуляції, дисциплінарних дискурсивних практик. Таким чином,

ідеал є трансформативно-маніпулятивним, пов'язаним з комунікацією, з медіа, з системою трансформативних констант, з медіакультурою. У результаті відбувається візуальний поворот, що робить імагинацію, як візуальний образ, епіцентром формотворення культури. Візуальний поворот із місця як пустого простору, як можливості бути ідеалом чи бути образом, створює фантом тотальної ідентичності, ідентифікації з імагинативним віртуальним простором, який стає абсолютним, ідеальним. Так, віртуальний простір стає ідеалом, не рефлектуючим єдності Я і Ти. Виникає «Я» на екрані, «Я» як позбавлене тілесності, справжньої соматичності. Народжується «Я», що позбавлене найголовнішого – форми кінцевості свого існування. Формується новітнє ідеальне тіло як ідеал. Отже, сучасний ідеал перевтілюється на симулякр.

4. Практики культури, у яких ідеал досягає самодостатнього значення – це, передусім, релігія та мистецтво. Самоздійснення ідеалу, його функціонування у різних практиках культури можливе завдяки процесу ідеації. Релігійний ідеал завжди є абсолют. Існує багато релігій (у контексті їх соціокультурних, соціоморфних детермінант і практик), але релігія як сакральне є головним чинником визначення усіх релігійних ідеалів. У європейському світогляді ідеал багато століть розумівся як Абсолют, як завершений, самодостатній принцип буття. Був актуалізований глибинний субстанціалізм, що існує в рамках або космотропної, або антропної, або соціотропної моделі. Протиріччя полягає у тому, що у різні епохи намагалися редукувати якийсь один із аспектів та визначити релігію в одному зі світів її самоздійснення: або у соціовимірному, або в антроповимірному, або у теовимірному просторі. Вони завжди будуть редукцією того особливого й важливого локусу, що визначається спектром релігійної рефлексії.

Механізми ідеації дають можливість не перевтілювати соціальне у космічне або логічне, а знайти парадигмальні еквівалентності на шляху наближення до ідеалу, на шляху визначення екстракту ідеального, що виступає як Абсолют. Ідеал визначається через проблему абсолютного. Ідеали проєктуються на конкретну політичну, ідеологічну іпостась соціального провідника сакрального, яке визначається як ідеологія, політика, як кращий устрій соціуму. Вони не можуть бути штучно перенесеними під егідою модернізації із Заходу на Схід або сформованими повністю на чистому листку паперу. Нові соціальні ідеали завжди є продуктом трансформації своїх попередників.

Таким чином, релігійний ідеал визначається, по-перше, у різних культурно-історичних модусах, а по-друге, як культурно-історична реальність, як ідеал співставлення людини і Абсолюту, як священне, заповітне, що дається традицією.

У епоху Постмодерну релігійний ідеал часто стає арт-ідеалом або ідеалом, якщо не мистецьким, то артизованим (від арт-мистецтва) релігійним ідеалом. Отже, медіаритуалізація, телебачення як ритуал повсякденності, ідеація і артизація як релігійний та міфологічний простір самосвідомості корелюють із сцієнтизмом. Людина наводить зв'язки з іншими людьми,

застосовуючи всі засоби комунікації, а не Абсолют. Тому виникає тенденція або натуралізувати, звести до картинки, до імагінації як типу ідентифікації, Абсолют, або навпаки – відсунути Абсолют і віддати все на відкуп людині, розбудовуючи інші парадигми, вже не релігійні, а етичні, естетичні. Народжується спокуса здійснення комунікативної етики як метаетики, як етики планетарного зразка. З'являється проблема всезагального естетичного ідеалу як певної віртуалізації людини на підставі спілкування з істотами, що не мають смертної форми. Це спричинює поширення тотальної артизації, що проявляється у сучасних релігійних практиках. Виникає проблема натуралізації, візуалізації, де влада картинки, ейдосу, ідеалу, який є прямим результатом тотожності Я та Не-Я на екрані, стають складовою рецепції, де ідеал одночасно і функціонує, і не функціонує. Він функціонує на підставах тотальної ритуалізації, артизації та ідеації, але не функціонує як усталена парадигма, що знов потребує новітньої легітимації у сучасному постмодерному дискурсі. Ідеали проходять випробування на самодостатність, регулятивність, концептуальність, функціональність.

У контексті етичного визначення ідеал має свою специфіку. Ідеальне протиставляють реальному. В змістовному плані ідеальне трактується як можливість творити річ за своєю подобою (Абсолют), слугувати зразком, еталоном, принципом. У цьому сенсі ідеал виступає як надцінність або проект. Ідеал тлумачиться також як здатність предметів відображати один одного, відтворювати один одного у формі копій або моделей.

Отже, ідеальне як детермінанта етичного ідеалу є певним лекалом. Еталон накладається як редукція, як спрощення, як апроксимація. Без модусу апроксимації, спрощення і редукції визначити естетичний ідеал неможливо. Він завжди спрощує, продукує; завжди є лекало як норма, як те, що корегується у релігійному ідеалі, і те, що доповнює етос, мораль до абсолюту. Саме у цьому є сенс міфологічного, релігійного, етичного, естетичного виміру ідеалу.

Таким чином, необхідно констатувати, що одним із важливіших підсумків ХХ століття є дискредитація не стільки духовності, скільки впевненості у самодостатності потенціалу буття як такого. Що стосується духу, то руйнується його онтологія. Місце Бога усувається буттям, і людина вже намагається існувати автономно. Вона встановлює зв'язки з іншими людьми, застосовуючи всі засоби комунікації, а не Абсолют.

Таким чином, якщо місце Бога усувається і людина існує не з Богом, а біля Бога, поблизу буття, присутність людини у світі фіксується саме онтологічно в рамках предикатів фундаментальної онтології, то онтичне стає всезагальним, самодостатнім. Як естетизується етика і артизується комунікація, так і онтологічне в онтичному вимірі тотально суб'єктивується, тобто втрачає свої буттєві предикати. Фактично, усувається дух як засада ідеального, як конкретно-подієвий вчинок, як етос або естетизм, як релігаре у конкретному місці та у конкретному просторі. Дух онтологічно характеризує єдино можливий тип синтетичного буття, свідчить про ідеацію, про ритуалізацію.

У ХХІ столітті функціонують ритуальні риторичні фігури заміни одного

іншим, коли культура підмінюється діалогом, діалог універсалізується, перетворюється на єдиний спосіб комунікації. Тут не враховується чудо, яким Христос творив цей світ, не враховується любов – все це і є та загальна редукція, ті лекала, що накладаються із іншої метрики, із інших засобів вимірювання. Вони є неприродними для тієї ієрофанії, яка створюється тут і зараз, саме у цьому топосі, у цьому культурно-історичному просторі. Тому так важливо зазначити, що весь процес диференціації ідеального у просторі релігаре, етосу, естетизису, арт-простору потребує містків, які плюралізуються, утворюються як певна множина ієрофаній. Пошук таких містків є плідним. Він дуже важливий для того, щоб збагнути, що ідеальне як субстанція культури, як регулятивний принцип, як функціональна система не є простим симбіозом, простою системною даністю, а формується конкретно тут і зараз, у даному часі і просторі як домінанта релігійної, етичної, естетичної, художньої складової.

Отже, ідеал, що бере свій початок від ієрофаній як форми ідеації, від свого співставлення з Абсолютом, існує як антитетика. Він набуває своїх нових диференційних ознак у рамках нових культурних практик релігаре-зв'язування, артизації як тоталізації художнього імагинативу, візуального повороту в комунікації, пошуків комунікативної, тотальної етики і віртуального ейдосу, віртуальної естетики як новітньої комунікативної парадигми.

Таким чином, ідеал є полівалентною сутністю, що корелює з речовинністю, здібністю бути річчю і бути абсолютом у різних вимірах людського існування – релігійному, етичному, естетичному, художньому.

5. Утопія як форма осягнення майбутнього, як наратив Модерну дозволяла конструювати суспільний ідеал. Утопія виступала у вигляді «вбрання» для ідеалу, що дозволяло приміряти цей ідеал на суспільство та конструювати суспільний ідеал. При цьому утопія мала два прояви: твору-фантазії, що надихав читачів надією на світле майбутнє, та плану-проекту, направлено на її реалізацією. З одного боку утопія відіграє позитивну роль, що полягала в її здатності передбачити майбутнє з одночасним застереженням від деяких негативних соціальних наслідків людської діяльності. З іншого боку з того моменту, коли утопічне мислення обирає своїм проектом та практичною ціллю ідеал, коли утопія розглядається крізь призму практичного підходу, вона перетворюється на ідола. Спроби втілення утопічних проектів у життя завжди закінчувалися невдачею: викривленням обраних ідеалів, руйнуванням історико-культурної спадщини суспільства, значними людськими жертвами як у фізичному, так і в духовному плані, надмірною раціоналізацією та догматизмом і, як цілком закономірний наслідок, повним крахом «новозбудованого» соціального порядку. Тому не дивно, що нині утопія не сприймається людською свідомістю як засіб світоглядної еволюції, а, навпаки, здебільшого заперечується й відторгається.

Найбільш відомим способом практичного втілення суспільних ідеалів доби Модерну стала революція. На підставі теоретичного аналізу розкрито природу революції, основні передумови та наслідки її здійснення. Революційні

дії проводяться за допомогою насилля, що суперечить змісту самого ідеалу. Революційна свідомість Модерну нівелює значення «історичного визрівання» певних суспільних змін; революційні ідеологи залучають до участі маси, що потрапляють під вплив колективного несвідомого, перетворюючись на натовп та руйнуючи усе на своєму шляху. Такі особливості революційних перетворень Модерну не сприяли духовному розвитку суспільства, але наближали до втілення суспільний ідеал Модерну як зміну суспільно-економічної формації.

Утопія і революція як соціокультурні феномени доби Модерну не зникли, а існують у перевтілених постмодерних формах.

6. Сучасний ідеал медіалізується, стає інтерактивним, формується навколо видовища. У сучасному комунікативному просторі виникає синестезійний, полімодальний образ інформації, де ідеал існує на межі комунікативних систем як синкретизм, як єдність продукування і рецепції, як універсальне. Феномен синестезії, феномен тілесних імплікацій, тілесного опосередкування свідчить про те, що образ флеш-іміджу, тіла як ідеалу стає завершеним образом, який апелює до абсолюту, що сформований у вигляді візуальної реальності. Як наслідок, візуальний поворот, що вплинув на формування нових ідеалів, зазначив нові візуальні мистецтва, сформовані у сучасних артпрактиках: дизайн, мода, комп'ютерні ігри, весь світ кіберпростору та комунікативної інтеракції. Дана система візуальності має синестезійні форми переведення вербального у візуальне і навпаки. Візуальність живить комунікацію, коли анонімний суб'єкт гри, сформований у вигляді вербального конструкту, набуває візуально означених форм інтеракції, які створюють нове кібертіло, що пов'язується з панк-кіборгом, з панк-дизайном у комп'ютерному просторі. Панк-простір є динамічним, афективним, зорієнтованим на світову мережу інформації, на подолання будь-яких меж – моральних, естетичних, політичних. Замість модерного принципу реальності домінує принцип симуляції. Він характеризується існуванням породжуючих моделей замість принципу цілепокладання та симулякрами на відміну від ідеологій. Через це формується мімікрія ідеалів як регулятивів, що вже не диференційовані. Виникає ідеал як тілесність, як досвід обробки себе, досвід дисциплінарних практик культури тілесності. Ідеал компенсує втрачене тіло у трансцендентальному суб'єкті класики, який є суцільною ноологічною конструкцією. Ідеал стає синестезійним, полімодальним. Його полівалентність вже позбавляється будь-якої метафізики, пересуваючи ідеал за межі нормативної лексики, нормативних текстів культуротворення і одночасно адаптує маргінальний досвід як ідеальний. Завдяки світовій мережі Інтернету, комп'ютерним іграм створюється ігровий простір, де можна набути у віртуальному просторі ідеальних констант, переступити через всі флеш-іміджі та утворити свій віртуальний образ як кібер-панк, кібер-зразок, кібер-реальність.

7. У добу Постмодерну змінюється концепція континуальності. Модерний соціокультурний простір як світ об'єктивно-ідеальних сенсів і цінностей, простір, що базувався на матриці логоцентризму, за доби

Постмодерну піддається деконструкції як відмові від ієрархії, вертикалі, центризму, субстанціалізму, які у світогляді Модерну пов'язувалися з ідеалом. Контекст деконструкції відзначається у віртуальній реальності, де людина потрапляє у нову вічність. Така ситуація породжує вектор проблем, що опановують диспозитив як віртуальний, екранний простір, а транспозитив – як комунікативний вимір темпоральності (часовості). Зміна диспозитиву та транспозитиву можлива завдяки світовій мережі Інтернет, комп'ютерним іграм. У добу Постмодерну створюється нова кібер-реальність, новий кібер-простір. Формується новий хронотоп ідеалу як єдності диспозиції та транспозиції, просторового і часового у вимірі трьох рефлексивних поворотів. Ідеали посткомуністичного суспільства розгортаються у постмодерному хронотопі культури, орієнтованому на постмодерністські системи трансформації реальності. Ідеал існує у культурних практиках, які презентують феномен ідеального як просторову даність диспозиції та транспозиції, що характеризує зміну сучасного хронотопу культури.

8. Характерною рисою сучасного ідеалу є міфологізація, що перетворюється на міфодизайн. Ідеал як ейдос, як образ, як імагинативний абсолют міфологізується. Сучасний міф перетворюється у міфодизайн, у систему соціальних трансформативних риторичних метабол, норм, правил, трансформацій тексту, що можна позначити як соціальний дизайн, систему нормативних правил, трансформацій тексту у полі риторичної або автоматизованої системи, що призводить до очікуваних, бажаних результатів. Передбачення майбутнього як ідеал стає риторичною механікою у контексті дискурсивних практик. Звернення до витоків, до минулого – є той новітній міф, що шукає ідеальну батьківщину у минулому. Актуалізується міф про інше начало, інший виток, іншу історію, яку можна змінити. Людина епохи Постмодерну знаходиться на перетині альтернатив, на перетині виборювання не тільки майбутнього як креативного проекту, але й програми потрібного минулого, що відкриє можливість майбутньому. Як наслідок, втрата першовитоків, втрата протоміфу призводить до міфів знакових, міфів трансформативних, що залишаються у полі риторики, яку надає кожна з окремих практик культури. Трансформується само єство ідеалу. Він вже не вкорінений у субстанції, у культурі, оскільки культура позбавила його своїх витоків. Він стає мірою значень. У контексті новітньої міфології, новітньої системи вербальних, граматологічних, лінгвістичних, семіологічних предикацій функціонування ідеального трансформується сам ідеал. Такий ідеал перетворюється на симулякр. Як результат, симбіоз тактильної, зорової та вербальної синестезії стає екраном, видовищем, синкретизмом продуцента та реципієнта у віртуальному просторі комунікацій, соціокультурному просторі сучасних інтеракцій, якими сповнюється світ.

9. Причинами руйнації комуністичного ідеалу як редукованого релігійного ідеалу було перш за все те, що комуністичний ідеал існував як ідейний комплекс, ідеологія, політичний ідеал. Комунізм як явище являє собою вид соціоморфної релігії, орієнтованої на комунарність та соціум. Редукований

етичний ідеал девальвує соціоморфну релігію комунізму і натуралістичне мистецтво, яке пов'язане з реалізмом. Реальність, правдивість – маркери комуністичної та посткомуністичної доби – ґрунтувалися на завданому згори реалізмі, що був взірцем, ідеалом та залишався непохитним. Антиномія завданості згори і натуралізму призвели до розпаду комуністичної квазі-релігії. Етичні, естетичні та мистецькі презентації комуністичного ідеалу в тоталітарному та посттоталітарному просторі є реальністю модерного суспільства. Посткомуністичний ідеал як феномен культури повсякдення доби Постмодерну потрапляє у чужорідне середовище, де він зникає як фактор регуляції поведінки, діяльності людини. Комуністичний ідеал функціонував як парад атракціонів та видовище.

10. Прогностичні можливості ідеалу як соціокультурного феномену, як гармонії має культурно-історичну генезу. Україна знаходиться у стадії антитетичної комуністичної ідеології. Він трансформується у напрямку не посткомуністичного, а комуністичного, не соціалістичного, а ідеології екуменістичного типу. В останньому можуть поєднуватися обидва типи соціальних орієнтацій: соціалістичний, капіталістичний, які вже перестали бути антитетичними, адже соціалістичний тип виробництва, фактично, виступив як капіталістичний етатизм. Комуністичний ідеал тільки задав парадигму, але не вирішив її. Цінності доби Постмодерну мімікують, ідеали змінюються, шукають свою форму адекватності системі. Відбувається не тільки тотальне заперечення досвіду комуністичної релігії та возвеличення індивідуалізму, але й трансформація основ лібералізму.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКЛАДЕНІ У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

Монографія:

1. Чорна Л.В. У пошуках ідеалу: [монографія] / Л.В. Чорна. – Київ: «Освіта України», 2016. – 508 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Чорна Л.В. Розуміння ролі суспільного ідеалу в державотворенні: філософський екскурс за матеріалами творчості П.І. Новгородцева / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2014. – Вип.88. – С.229-234.

3. Чорна Л.В. Трактатування ідеалу у творчості Вольфганга Крауса: філософський аналіз / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2014. – Вип.89. – С. 259-265.

4. Чорна Л.В. Феномен ідеалу в суспільному розвитку / Л.В. Чорна // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України / Гол. ред. Ю.В. Ковбасюк. – К.: НАДУ, 2015. – Вип.2. – С.93-97.

5. Чорна Л.В. Ідеал у колі розуміння філософської рефлексії / Л.В. Чорна // Актуальні проблеми філософії та соціології. – Одеса: видавництво Національного університету «Одеська юридична академія», 2016. – Вип.10. –

C.171-173.

6. Чорна Л.В. Щодо проблеми розуміння поняття «ідея» в античній філософії / Л.В. Чорна // Актуальні проблеми філософії та соціології. – Одеса, видавництво Національного університету «Одеська юридична академія», 2016. – Вип.11. – С.119-122.

7. Чорна Л.В. Феномен ідеалу в контексті сучасного антропологічного повороту / Л.В. Чорна // Філософські обрії: наук.-теор. часоп. / Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. – Київ-Полтава, 2016. – Вип.35. – С. 68-79.

8. Чорна Л.В. Ідеал як соціокультурний диспозитив та транспозитив / Л.В. Чорна // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. / Нац. аерокосмічний ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. авіаційний ін-т». – Харків, 2016. - №1. – С. 38-45.

9. Чорна Л.В. Вплив релігійної форми ідеалії на формування суспільного ідеалу / Л.В. Чорна // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Запоріжжя: РВВ «ЗДІА», 2016.– Вип.66. – С.158-169.

10. Чорна Л.В. Революція як спроба втілення суспільного ідеалу / Л.В. Чорна // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. / Нац. аерокосмічний ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. авіаційний ін-т». – Харків, 2016. – № 2. – С. 63-73.

11. Чорна Л.В. Ідеал як передбачення майбутнього / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип.112. – С. 219-224.

12. Чорна Л.В. Легітимація етичного ідеалу / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип.113. – С. 251-255.

13. Чорна Л.В. До питання розмежування ідеалу та утопії: класифікація утопій / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип.114. – С. 250-255.

14. Чорна Л.В. Філософське осягнення суспільного ідеалу мислителями Близького Сходу в епоху середньовіччя / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип.115. – С.122-126.

15. Чорна Л.В. Осягнення феномену ідеалу у творчості Е.В. Ільєнкова: філософський аналіз / Л.В. Чорна // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. / Нац. аерокосмічний ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. авіаційний ін-т». – Харків, 2016. – № 3. – С.19-29.

16. Чорна Л.В. Роль утопічного «вбрання» для суспільного ідеалу / Л.В. Чорна // Актуальні проблеми філософії та соціології. – Одеса, видавництво Національного університету «Одеська юридична академія», 2016. – Вип.13. – С.86-90.

17. Чорна Л.В. Роль ідеалу у світоглядному просторі постмодерну / Л.В. Чорна // Актуальні проблеми філософії та соціології. – Одеса, видавництво Національного університету «Одеська юридична академія», 2016. – Вип.14. – С.126-129.

18. Чорна Л.В. Ідеал як креативний проект/ Л.В. Чорна // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія. Філософія права. Політологія. Соціологія / редкол.: А.П. Гетьман та ін. – Х.: Право, 2016. – № 4 (31). – С. 161-174.

Статті у закордонних періодичних виданнях та виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних:

19. Чорна Л.В. Ідеал як соціокультурний хронотоп / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип. 110. – С.259-264.

20. Chorna L. Ideal as a functional system: theoretico-methodological analysis / Л.В. Чорна // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Запоріжжя: РВВ «ЗДІА», 2016. – Вип.65. – С.177-185.

21. Чорна Л.В. Алгоритм зловживання суспільними ідеалами / Л.В. Чорна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2016. – Вип.111. – С.225-230.

22. Chorna L. The Aspects of Social Ideal Comprehension in Ukraine Nowadays / Л.В.Чорна // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Запоріжжя: РВВ «ЗДІА», 2016. - Вип.67. – С.81-88.

Інші публікації:

23. Чорна Л.В. Дотримання стандартів суддівської незалежності та відповідальності суддів / Л.В. Чорна // Вісник Вищої Ради Юстиції [електронне видання]. – 2010. – № 1. – С. 31-37. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/visnyk/visnik2010_2.pdf

24. Чорна Л.В. Судова влада як правовий механізм захисту та реалізації прав громадян / Л.В. Чорна // Вісник Вищої Ради Юстиції [електронне видання]. – 2010. – № 2. – С. 67-78. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/Docs/visnik2010_1.pdf

25. Чорна Л.В. Від ідеї до утопії: шлях Платона до досягнення ідеальної держави / Л.В. Чорна // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України: Наук. Жур. – Київ. Серія, Філософія / Гол. ред. Ю.В. Ковбасюк. – К.: НАДУ, 2015. – Вип.4. (79). – С.5-12.

26. Чорна Л.В. Громадська ідея – основа для розробки стратегії розвитку України / Л.В. Чорна // Розвиток взаємозв'язку держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: Зб. матеріалів міжнародної наук-практ. конф. (Київ 12 грудня 2012р.). – К.:НІСД, 2013. – С.206-212.

27. Чорна Л.В. Роль органів місцевого самоврядування в розвитку громадянського суспільства в Україні / Л.В. Чорна // Місьцеве самоврядування – основа сталого розвитку України: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 16 травня 2014 р.) у 2 т./ за наук. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, С.В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2014. – Т.1. – С.44-47.

28. Чорна Л.В. Ціннісна роль суспільного ідеалу в гармонійному

поєднанні прав та обов'язків людини / Л.В. Чорна // Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 5-6 грудня 2014 року). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2014. – С.67-71

29. Чорна Л.В. До питання розуміння концепції інформаційного суспільства/ Л.В. Чорна // Розвиток інформаційного суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи: Матеріали щорічної науково-практичної конференції за міжнародною участю «Дні інформаційного суспільства-2015», Київ, 19-20 травня 2015 р. / Упоряд.: М. Малюга; За заг. ред. д.держ.упр., проф. Н.В. Грицяк. – «Видавництво «Тезис», 2015. – С. 44-45.

30. Чорна Л.В. До питання всебічного забезпечення кадрової політики в державному управлінні /Л.В. Чорна // Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток: матеріали щоріч. всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 травня 2015р.) / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, А.І. Семенченка, С.В. Загороднюка.–К.: НАДУ, 2015. – С.189-191

31. Чорна Л.В. Теоретико-методологічне осягнення суспільного ідеалу / Л.В. Чорна // Стихія політики: революція та еволюція. Другий південноукраїнський конвент (м. Одеса 18-19 березня 2016 р.). – С.116-119.

32. Чорна Л.В. Філософське осягнення суспільного ідеалу С.Л. Франком / Л.В. Чорна // Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами II міжнародної науково-практичної конференції: «Весняні наукові читання», (м. Київ, 28 квітня 2016 р.) у двох частинах. – К.: Центр наукових публікацій, 2016. – Ч.1. – С.99-102.

33. Чорна Л.В. Корупція як причина та наслідок деформації ціннісних орієнтацій державного службовця / Л.В. Чорна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку (м. Київ, 27 травня 2016 року).

34. Чорна Л.В. Роль суспільного ідеалу в сучасному інформаційному полі / Л.В. Чорна // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2016. – С. 360-364.

АНОТАЦІЇ

Чорна Л.В. Ідеал як соціокультурний феномен у дискурсі Модерну та Постмодерну. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації розкривається потенціал ідеалу як соціокультурного феномену. Проводиться компаративний аналіз домодерної, модерної та постмодерної парадигми функціонування ідеалу. Формулюється концепція ідеалу як соціокультурного феномену в синтезованому полі антропологічного,

семіологічного та візуального повороту Постмодерну. Обґрунтовується, що існування людини у сучасному соціокультурному просторі є адаптація до практик культури, що утворюють новий образ та ідеали людини. Обґрунтовується сучасна міфологізація ідеалу, яка перетворюється на міфодизайн та актуалізує розуміння ідеалу як симулякру. Уточнюється роль революції та утопії як модерних форм практичного втілення суспільного ідеалу. Розкриваються характерні риси та причини руйнації комуністичного ідеалу як редукованого релігійного ідеалу. Функціонування комуністичного ідеалу досліджується в контексті його існування як параду атракціонів. Описуються прогностичні можливості ідеалу як соціокультурного феномену.

Ключові слова: диспозитив, ідея, ідеал, модерн, постмодерн, соціальний ідеал, суспільний ідеал, транспозитив, утопія, хронотоп.

L. Chorna. Ideal as a sociocultural phenomenon in discourse of the Modern and Postmodern. – Manuscript.

Thesis for scientific degree of Doctor of Philosophical Sciences on specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2017.

The thesis reveals the potential of Ideal as a sociocultural phenomenon. The comparative analysis of pre-modern, modern and postmodern paradigms of Ideal functioning is conducted. It is formulated the concept of the Ideal as a sociocultural phenomenon in the synthesized sphere of anthropological, semiological and visual turn of Postmodern. There is grounded that man existence in the modern sociocultural space is an adaptation to cultural practices that create a new image and ideals of a man. Modern mythologization of Ideal is described, which is converted to mythodesign and actualizes the understanding of Ideal as a simulacrum. The role of revolution and utopia as modern forms of practical implementation of social ideal is specified. The peculiarities of communist ideal and reasons of its destruction as reduced religious ideal are revealed. Functioning of the communist ideal is investigated in the context of its existence as a parade of attractions. There are described the prognostic abilities of an Ideal as a sociocultural phenomenon.

Keywords: Chronotope, Dispositif, Idea, Ideal, Modernism, Postmodernism, Social Ideal, Transposition, Utopia.

Черная Л.В. Идеал как социокультурный феномен в дискурсе Модерна и Постмодерна. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2017.

В диссертации раскрывается функциональный потенциал идеала как социокультурного феномена. На широком историко-философском материале проводится компаративный анализ функционирования идеала в рамках преמודерной, модерной и постмодерной мировоззренческой парадигмы. В

исследовании уточняются содержательные, структурные и функциональные характеристики утопии и революции как социокультурных феноменов эпохи Модерна. Формулируется концепция идеала как социокультурного феномена в синтезированном поле антропологического, семиологического и визуального поворота Постмодерна. Проведенное исследование позволяет обосновать, что существование человека в современном социокультурном пространстве представляет собой адаптацию к практикам культуры, создающим новый образ и идеалы человека. Современные идеалы определяются как нормативные маркеры лексики, артикуляции, дисциплинарных дискурсивных практик. В работе освещается проблематика моделей практик культуры, в рамках которых идеал рассматривается как поливалентная сущность, коррелирующая со способностью быть абсолютом и вещью в зависимости от измерения человеческого существования – религиозного, этического, эстетического, художественного. Рассматривается современная мифологизация идеала, которая превращается в мифодизайн и актуализирует понимание идеала как симулякра. Акцентируется внимание на том, что сексуальность, телесность, власть в контексте дискурсивных практик создают новую, сравнительно с парадигмой эпохи Модерна, систему презентации идеала, основывающуюся на лингвистическом идеале. На основе селекции, путем трансформации первичного дискурса достигается идеальная информация, благодаря перекомбинированию, риторическим перестановкам, деформациям, изменениям. Идеалы Постмодерна, сравнительно с идеалами эпохи Модерна, трансформируются, теряя субстанциональность и идентичность, и превращаются в вербализованную конструкцию. Возникает синтез вербального и визуального. Обосновывается взаимосвязь между антропологическими и визуальными константами постмодернистского идеала. Акцентируется внимание на том, что современный антропологический контекст характеризует «выход» человека в иное, виртуальное пространство, в связи с чем анализируется новый хронотоп идеала Постмодерна, основанный на новом диспозитиве и транспозитиве. Трансформируется и религиозный идеал бессмертия, который в дискурсе виртуальной реальности творит свою экранную, визуальную версию бессмертия. Раскрываются характерные черты и причины трансформации и разрушения коммунистического идеала как редуцированного религиозного идеала. Функционирование коммунистического идеала исследуется в контексте анализа общества спектакля, позиционирования идеала как парада аттракционов. Описываются прогностические возможности идеала как социокультурного феномена.

Ключевые слова: диспозитив, идея, идеал, модерн, постмодерн, социальный идеал, общественный идеал, транспозитив, утопия, хронотоп.